

1 | 2018

český
časopis
historický

The Czech Historical Review

Ročník 116 / Založen 1895

Ota HALAMA – Pavel SOUKUP (edd.)
*Kalich jako symbol v prvním století
utrakvismu*

Praha, Centrum mediévistických
studií – Filosofía 2016, 243 s.,
ISBN 978-80-7007-474-9.

Sborník vychází z kolokvia k šestistému výročí zahájení přijímání krve Páně pro laiky v roce 1414. Editoři v úvodní studii o interdisciplinárním výzkumu utrakvismu a husitské symboliky připomínají, že se kalich stal nejen zásadním sporným bodem mezi husity a většinou západního křesťanstva, ale v symbolickém výměru dodnes zůstává i hlavním znakem husitství. „Kalich jako znak překročil hranice liturgického prostoru a stal se politickým požadavkem a dostal se až na vojenské praporec.“ Publikace se proto věnuje úloze kalicha v náboženském a veřejném životě v dalším průběhu 15. století, kdy kalich jednoznačně dominoval polemické výměně mezi husitskými a protihusitskými teology, ač zároveň nedal svým ctitelům jméno: označení „kališník“ či „utrakvista“ se objevují až od přelomu 15. a 16. století. V utrakvistickém prostředí se kalich stal vedle úcty ke svatému Janu Husovi druhým sloupem identity.¹

Tematický horizont deseti příspěvků mezioborového svazku je široký. Sahá od užívání pojmu „kalich“ ve staročeských překladech Bible (Milada Homolková – Kateřina Voleková – Markéta Pytlíková) přes interpretaci symbolu kalicha v prostoru utrakvistických měst (Kateřina Horníčková), až k vnímání kalicha Jednotou bratrskou (Martin Nodl). Čtenář, který není členem velmi úzké obce

specialistů na tuto problematiku, s respektem obdivuje kompetenci autorů a jejich nejen rozsáhlé znalosti dobové teologické a polemické literatury, ale i bravuru analytické práce s velmi speciálními tématy. Postupně se ale při čtení ozve u „nezasvěcence“ také hlas pochybnosti: Je tohle vše opravdu nutné pro pochopení role kalicha? Je ona předvedená brilantní analytická ekvilibristika skutečně produktivním způsobem dějepisné práce, nebo snad jde spíše o nutné „prstové cvičení“ virtuosů, kteří musí splnit publikační povinnost vůči GAČR? Co opravdu podstatného s konsekvencemi pro širší obraz a interpretaci husitského století se tu dozvěděl historik s širším záběrem dějepisného zájmu? Netkví snad problém v setrvání autorů na rovině znalecko-analytických rozborů dílčích, poměrně úzce omezených problémů bez vznesení nároku na dále sahající interpretace?

Když pak čtenář dojde na s. 175 (František Šmahel, „Utrakvistická univerzita – strážkyně kulturních kódů“, s. 167–176), zjistí, že do podstatných pochyb zabředl i doyen badatelů o tematizované epoše, který sám sobě (v poznámce 29) položil otázku: „Jak se mohlo stát, že z idejí české reformace zbyl jen kalich? Bylo to jen proto, že vlašná víra většinou stačila k naplnění duchovního života, k onomu anglikánství, které českému pozdnímu utrakvismu přisuzuje Zdeněk David? Byl to jen svátostný účinek celé eucharistie, který utrakvismus zakořenil? Nešlo snad přitom i o představu, že kolující krev Spasitele dodává tělu skutečný život? Pokud ne, proč se v soudobé výtvarné symbolice vyskytuje tak často pouhý kalich bez hostie? Otázky, o nichž se neodvážím říci, zda jsou důležité či nikoliv.“ Ať se na mne nezlobí editoři, kteří sami napsali důkladné a o ohromné pramenné i analytické kompe-

1 K husovské úctě srovnej: Ota HALAMA, *Svatý Jan Hus. Stručný přehled projevů domácí úcty k českému mučedníku v letech 1415–1620*, Praha 2015.

tenci svědčící studie (Pavel Soukup, „Kalich jako terč. Znamení hereze v první fázi pohusitské polemiky“, s. 103–134, Ota Halama, „Řehoř Hrubý z Jelení jako obránce kalicha“, s. 177–200), ale neměla tato Šmahelova „poznámka č. 29“ stát v čele svazku jako „Leitfrage“ čili klíčová sporná teze celé disputace?

Ono totiž od této výchozí otázky lze číst celou publikaci znovu a s jinak postavenými akcenty. Připomeňme, že Kateřina Horníčková zdůrazňuje roli chrámového prostoru středověkého městského kostela jako „semi-veřejný urbánní prostor“ a upozorňuje, že „s politickou konsolidací oficiálního dvojvěří po roce 1485 je kalich vnímán stále více jako politický symbol“ (s. 68). Také Jindřich Marek (Václav Koranda mladší a kompaktáta, s. 153–166) připomíná, že již za Jiřího z Poděbrad byla kompaktáta „chápana stále více v rovině privilegií a práv“ (s. 159), tedy v rovině politické. Marek ostatně objasňuje, že ke kompaktátům byla po roce 1436 připojena celá řada politicko-právních prováděcích předpisů, která měla uspořádat poměry zejména ve městech pražských, přičemž některé jejich body byly s kompaktáty de facto v rozporu (s. 162n.) Šlo hlavně o zajištění politické moci Korandovy a Příbramovy skupiny, dodejme proti silicému katolicismu. Ještě výrazněji se tato role kalicha vyhrtila po secesi části vídeňských mistrů a studentů do Prahy roku 1443 a jejich úspěchu s obnovením papežského souhlasu s *venia docendi* roku 1447 (Šmahel s. 169).

František Šmahel ve zmíněné, dvě staletí kališnické univerzity obzírající studii podstatně a produktivně překročil limit roku 1500. Škoda, že v kontextu onoho dvojího, tedy teologického a politického vnímání kalicha, nadto jinak interpretova-

ného uvnitř utrakvistických Čech a jinak v pohledu zvenčí, nebyla tematizována také otázka postupného „znehodnocení práva přijímat z kalicha“, dosaženého pro Čechy Ferdinandem I. na závěrečném sezení koncilu tridentského roku 1561. V předvečer zrušení kompaktát luterány ovládnutým zemským sněmem jakoby už o tento v principu epochální zisk nikdo nestál.

Jiří Pešek

Michal DRAGON – Lucie DOLEŽALOVÁ – Adéla EBERSONOVÁ (edd.)

Ubi est finis huius libri deus scit.

Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem

Praha, Scriptorium 2015, 675 s.

+ XXXII barevných vyobr.,

ISBN 978-80-88013-09-9.

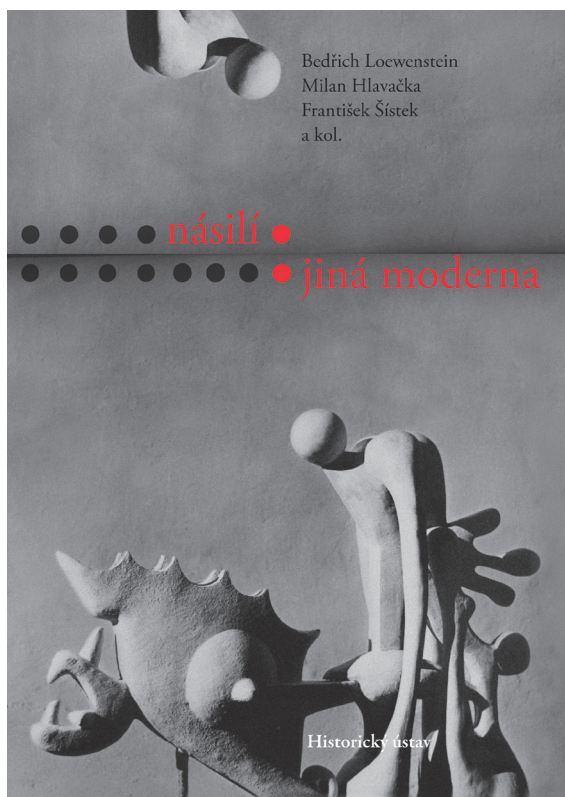
Impozantní zbytky rukopisné knihovny kláštera roudnických augustiniánů kanovníků patří mezi naše nejvýznamnější středověké soubory, a to navzdory jejich neobyčejně rušným osudům, které se – jak nověji znovu prokázala M. Svobodová – vyznačovaly mj. mimořádnou mobilitou ve středověku i novověku. Přesto bylo až do nedávna možno konstatovat, že roudnické knihovně jako „instituci“ byla v minulosti věnována spíše kurzorická než soustavná pozornost. Před několika lety nastal díky Lucii Doležalové obrat. Nejen že se historií této knihovny a jejími různými aspekty začal obírat tým mladších zainteresovaných specialistů, ale v poměrně krátké době se podařilo zpřístupnit výsledky této práce v impozantní publikaci. Tím ovšem nemá být řečeno, že téma bylo vyčerpáno, ba naopak. Předkládaná práce, zejména důkladný katalog sbírky (o němž ještě níže), dává impulzy k dalšímu studiu.

Bedřich Loewenstein –
Milan Hlavačka –
František Šístek a kol.
NÁSILÍ: JINÁ MODERNA

Historický ústav,
Praha 2017, 324s.,
ISBN 978-80-7286-306-8

Násilí patří k pradávnému zkušenostnímu inventáři lidstva, protože bylo a je přítomno ve všech jeho „mezních“ dějinných situacích a také v mnoha antropologických konstantách, ať už se jedná o strach, moc, smrt, trauma, teror, právo, respektive bezpráví či o jakékoliv disciplinační či donucovací praktiky, které mají nastolit „pořádek“ či dokonce jiný „řád“. Násilí může být individuální, skupinové či masové, může být spojováno nejen s válkami, ale i s nalézáním práva, respektive s hledáním viníka, tudíž je propleteno s vyšetřováním a potrestáním. Téma násilí v dějinách je tak dnes propojeno nejen v historiografii s mnoha termíny, které se liší metodologickými a ideologickými přístupy k této historické látce. V současnosti jsou zřejmě nejzajímavějšími termíny s „rodokmenem“, tedy vlastní minulostí, především dva typy násilí: strukturální a diskurzivní násilí. Násilí jako jiná interpretace moderny je také celoživotním tématem historika Bedřicha Loewensteina. Tato monografie vznikla na jeho počest, sám Loewenstein se na ní ovšem výrazně autorsky a inspiračně podílel.

<http://obchod.hiu.cas.cz/shop/>

Redakce

Vedoucí redaktori | Editors-in-chief:

Jaroslav PÁNEK – Jiří PEŠEK

Výkonná redaktorka | Managing Editor: Marie Buňatová

Technický redaktor | Administrative Editor: Jaroslav Novotný

Vědecká rada | Scientific Board:

Zdeněk Beneš, Václav Bůžek, Milan Hlavačka, Martin Holý, Tomáš Knoz, Martin Kovář, Robert Kvaček,

Jiří Lach, Václav Ledvinka, Jiří Malř, Jan Němeček, Svatava Raková, Eva Semotanová, Petr Sommer,

Miroslav Šedivý, Petr Vorel, Josef Žemlička

s redakčním kruhem | with Editorial Board:

Ivan Hlaváček, Zdeněk Hojda, Miroslav Hroch, Jan Křen, Milan Otáhal, Magdaléna Pokorná, Ivan Šedivý

Mezinárodní vědecká rada | International Scientific Board:

Detlef Brandes (Düsseldorf), Alessandro Catalano (Padova), Robert J. W. Evans (Oxford),

Henryk Gmiterek (Lublin), Wojciech Iwańczak (Warszawa), Dušan Kováč (Bratislava), Antoine Marès (Paris),

Ralph Melville (Mainz), Nicolette Mout (Leiden), Thomas Winkelbauer (Wien)

Návrh obálky a typografie | Design:

Jáchym Šerých

**Vydává Historický ústav AV ČR, v. v. i. | Published by the Institute of History
of the Czech Academy of Sciences**

Adresa / Address:

Prosecká 76, CZ-190 00 Praha 9 – Nový Prosek. Tel.: +420 286 882 121/241

E-mail: cch@hiu.cas.cz

Tiskne Powerprint s. r. o., Kamýcká 751/60, Praha – Suchdol.

Přijímání objednávek | Distribution:

Distribuci předplatitelům provádí v zastoupení vydavatele Česká pošta, s. p., telefonicky na bezplatné lince 800 300 302, elektronicky na: postabo.prstc@cpost.cz, písemně na adrese: Česká pošta, s. p., oddělení periodického tisku, Olšanská 38/9, 225 99 Praha 3. Smluvní vztah mezi vydavatelem a předplatitelem se řídí všeobecnými obchodními podmínkami pro předplatitele.

Distribuce pro Slovensko:

Magnet Press, Slovakia s. r. o., Šustekova 8, P. O. Box 17,

SK-851 04 Bratislava, tel.: 01/67201931-33, fax: 02/67201930, e-mail: predplatne@press.sk

Distribution rights in all remaining areas (with the exception of the Czech Republic and Slovakia):

Kubon and Sagner, Postfach 340108,

D-80328 München, Germany, fax: 089/54218218.

Jednotlivá čísla lze zakoupit též v Knihkupectví Academia (Václavské náměstí 34, Na Florenci 3, Národní 7, vše 110 00 Praha 1; nám. Svobody 13, 602 00 Brno) nebo přímo v Historickém ústavu AV ČR, v. v. i. (Prosecká 76, 190 00 Praha 9; j.kozohorska@hiu.cas.cz) či prostřednictvím distributora www.kosmas.cz.

ČČH vychází čtvrtletně / ČČH is published quarterly.

Toto číslo vyšlo v březnu 2018 / This issue was published in March 2018.

Cena jednotlivého výtisku 130 Kč.

ERIH – European Reference Index for the humanities (Category A – International 1); SCOPUS

<http://www.hiu.cas.cz/cs/nakladatelstvi/periodika/cesky-casopis-historicky.ep>

<http://hsozkult.geschichte.huberlin.de/zeitschriften>

<http://cejsh.icm.edu.pl>

<http://www.recensio.net/rezensionen/zeitschriften/cesky-casopis-historicky>

<http://www.proquest.com>

ISSN 0862-6111

